

Asuinalueet lapsiperheiden vanhempien hyvinvointiympäristöinä

Subjektiivinen näkökulma

KATI HONKANEN & JAANA POIKOLAINEN

Johdanto

Artikkelimme käsittelee lapsiperheiden vanhempien hyvinvointia heidän hyvinvointi- ja asuin-aluekokemuksiin antamiensa merkitysten pohjalta. Hyvinvointi koostuu monista erilaisista yksilöllisistä kokemuksista ja tekijöistä, joiden merkityksen ihmiset pystyvät itse arvioimaan parhaiten (Kroll 2011). Lähestymme tutkittavaa ilmiötä laadullisin menetelmin; näin toteutetussa mikrotutkimuksessa voidaan huomioida paikalliset kontekstit ja niiden mahdollinen merkitys hyvinvointikokemuksiin. Lapsiperheiden vanhempien hyvinvointia tarkastellaan subjektiivisesta näkökulmasta eli tietyillä asuinalueilla asuvien vanhempien kokemusten ja käsitysten pohjalta.

Hyvinvointia opitaan eri ympäristöissä, joista yksi on asuinalue (Rimpelä 2013; Poikolainen 2013). Hyvinvointia koetaan tietyissä ympäristöissä sijaitsevilla asuinalueilla. Näin hyvinvointiin kytkeytyy myös asumistyytyväisyys. (Mellander & al. 2011.) Subjektiivisten kokemusten kartoittamisen on todettu olevan relevantti tapa hankkia tietoa asukkaiden näkemyksistä asuinalueestaan ja sen merkityksestä (Permentier & al. 2011). Asuinalueututkimuksista etenkin lähiötutkimuksella on Suomessa pitkät perinteet (ks. Kortteinen 1982). Asuinalueita on pyritty kehittämään asukasystävällisemmiksi ja segregaatiota tai sen uhkaa vähentäviksi (Vaatto-vaara & al. 2009).

Tässä artikkelissa tutkimuskohteenamme ovat lähiössä asuvien vanhempien kokemukset asuinalueestaan. Vertailukohteenä käytetään keskustalu-alueella asuvien kokemuksia. Tutkimusaluei-

na ovat Lahdessa sijaitseva Liipolan lähiö sekä kaupungin keskusta. Liipola valittiin tutkimuskohteeksi, sillä se on erilaisin sosioekonomisin mittarein tarkasteltuna haasteellinen asuin ympäristö. Artikkelissa vastataan seuraaviin kysymyksiin: Millaisen merkityksen vanhemmat antavat asuinalueelleen fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena hyvinvoinnin kasvu- ja oppimisympäristönä? Millainen merkitys asuinalueella on hyvinvointikokemuksiin?

Tutkimuksen tausta

Asuinalueen merkitys hyvinvoinnin lähteenä

Hyvinvointitutkimuksissa pureudutaan usein siihen, millainen merkitys hyvinvointiin on yksilöllisillä tekijöillä, kuten ravinnolla, unella ja muilla perustarpeilla. Monissa tutkimuksissa on osoitettu, että hyvinvointiin vaikuttavat erilaiset elämänmuutokset, kuten lapsen syntymä, avioero, työttömyys tai asunnosta toiseen muutto. Toisaalta ihmisillä on taipumus sopeutua muutokseen melko nopeasti, joskin sopeutuminen on aina yksilöllistä. (Luhmann & al. 2012.) Viime vuosina tutkimukselliset intressit ovat yhä useammin kohdistuneet myös asuinalueen merkitykseen hyvinvointikokemuksissa. Asuinpaikan ja asunnon valintaan vaikuttaa yksilöllisten mahdollisuuksien ja toiveiden lisäksi paikkakunnan asuntopolitiikka. Yleensä hyvämaineisille asuinalueille hakeutuvat ne, joiden taloudelliset resurssit ovat hyvät. He, joilla on vähemmän resursseja käytössään, tyytyvät tai joutuvat tyytymään alueisiin, joilla huono-osaisuus näkyvästi kasaantuu.

(Vaattovaara & al. 2009.)

Asuinalueen fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen ympäristö ovat merkityksellisiä asukkaan hyvinvoinnille. On osoitettu, että alueen laatuun liittyvillä tekijöillä on suurempi merkitys asuinalueella pysymiseen kuin esimerkiksi alueen taloudellisilla tekijöillä. Tärkeimpiä juurruttavia tekijöitä ovat alueen kauneus ja fyysiset tekijät sekä se, että asukkaat voivat rakentaa ja pitää yllä ystävyyssuhteita alueella. (Mellander & al. 2011.) Myös alueen maine vaikuttaa asumistyytyväisyyteen (ks. Permentier & al. 2011). Mainella on aina historiansa, ja se muuttuu hitaasti, vaikka esimerkiksi fyysiset olosuhteet parantuisivat korjausrakentamisen myötä.

Asuinalueiden välisten sosioekonomisten erojen kasvuun liittyvä keskustelu käynnistyi 1990-luvulla, kun vuosikymmeniä jatkunut erojen tasoittuminen taittui ja ne alkoivat taas kasvaa (Seppänen 2001, 20). Esimerkiksi työttömyys kasvoi joillakin alueilla hyvin korkeaksi, eikä laman hellittäminen alentanut sitä kaikkialla. Onkin ehdotettu, että asuinalueiden kehittämishankkeiden tulisi teknistaloudellisten ja arkkitehtonisten ratkaisujen lisäksi pureutua laajemmin asuinalueiden muutoksiin liittyviin tekijöihin, kuten sosiaaliseen ympäristöön. (Vaattovaara & al. 2009.)

Hyvinvoinnin sidos sosiaaliseen pääomaan

Perheen vanhempien ajattelu- ja toimintatavat sekä hyvinvointi ovat väljästi sidoksissa sosiaaliin, koulutuksellisiin ja taloudellisiin resursseihin eli pääomaan ja sosiaaliseen asemaan. Erilaisilla pääomilla ei kuitenkaan ole merkitystä, jos niiden symbolista vaihtoarvoa ei tunnusteta tai ne jätetään huomiotta ja käyttämättä. (Bourdieu 1998; Poikolainen 2012.) Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena on lapsiperheiden vanhempien *sosiaalinen pääoma*. Sosiaalinen pääoma rakentuu moninaisista verkostoista, joihin voi kuulua esimerkiksi perhe ja ystävät. Sosiaalista pääomaa kasvatetaan luomalla erilaisia sosiaalisia verkostoja ja toimimalla niissä. Merkityksellistä on, millaisia suhteet ovat laadultaan; kaikkien verkostoon kuuluvien kanssa ei jaeta samoja asioita ja ajatuksia.

Sosiaalisella verkostolla tarkoitetaan tässä lähinnä oman asuinalueen verkostoa ja sen merkitystä hyvinvoinnille. Sosiaalisten verkostojen kiinteyden intensiteetti vaihtelee. James Coleman (1988) jakaa sosiaalisen pääoman kolmeen

ulottuvuuteen suhteiden muodon ja kiinteyden mukaan. Ensimmäisenä ulottuvuutena on *sitova* (*bonding*) sosiaalinen pääoma, jolla tarkoitetaan tiivistä ryhmää, johon kuuluu esimerkiksi perhe ja lähisukulaiset. Sitova pääoma tuottaa tunteen yhteenkuuluvuudesta, joka on tärkeä perheen hyvinvoinnille, mutta myös muille ryhmille. Seuraava ulottuvuus on *siltauttava* (*bridging*) sosiaalinen pääoma, jota rakennetaan erilaisten ryhmien kanssa. Näitä ryhmiä voivat muodostaa esimerkiksi ystävät, naapurit ja työtoverit. Ryhmien jäsenillä on usein samankaltainen tausta (esim. sosioekonominen asema, uskomukset ja arvostukset). Kolmas ulottuvuus, *yhdistävä* (*linking*) sosiaalinen pääoma, toimii vertikaalisesti yhdistäen sitovan ja siltauttavan pääoman. Yhdistävä pääoma luodaan rakentamalla edellä mainittujen välille verkostoja, joista saadaan erilaisia resursseja ja informaatiota. Jaottelua hyödynnetään tarkastelemalla vanhempien sosiaalisille suhteille antamia merkityksiä.

Tutkimuskonteksti, -aineistot ja -analyysi

Tutkimuskonteksti

Tutkimuskohteena oleva *Liipola* on Lahden suurin lähiö ja yksi niistä alueista, joita rakennettiin teollistumisen kulta-aikana 1960-luvun lopulla. Asuinalot ovat pääasiassa kerrostaloja. Alueen erityispiirteenä on vuokra-asuntojen valtakunnallisestikin korkea osuus (yli 60 % asutokannasta). Tämä rakenteellinen tekijä määrittää Liipolan asemaa paikallisilla asuntomarkkinoilla ja vaikuttaa väestön sosiaaliseen koostumukseen alueella. (Ks. Vaattovaara & al. 2009, 14–15; Seppänen & al. 2012, 20.) Alueen palveluja on karsittu vähitellen, mutta edelleen alueella sijaitsee pieni ostoskeskus, kirjasto, seurakuntatalo, päiväkotit sekä peruskoulun alakoulu, jossa on luokat 1–4.

Liipolan asukasluku vuonna 2013 oli 4 466. Nykyisin valtaosa asukkaista on ikääntyneitä, alle 19-vuotiaita oli 768 vuonna 2013. Vuonna 2012 alueella asui 465 lapsiperhettä, kun vuonna 2000 niitä oli vielä 616. Lapsiperheiden määrä vähenyi 2000-luvulla vuoteen 2010 saakka, jonka jälkeen se on kääntynyt hienoiseen nousuun. (Tilda tilastotietokanta 2014.) Väestön koulutustaso on selvästi kaupungin keskitasoa matalampi (Seppänen & al. 2012), vuonna 2012 vain perusasteen koulutus oli 41 prosentilla asukkaista. Samaan

aikaan työttömyysprosentti oli 32,7. (Tilda tilastotietokanta 2014.) Lahden kaupunki ei tilastoi alueittain väestön kieli- tai kansalaisuustietoja, mutta Liipolassa asuu paljon maahanmuuttajaperheitä. Lukuvuonna 2013–2014 Liipolan alakoulun oppilaiden joukossa oli suomea äidinkielenään puhuvien lisäksi myös venäjän-, arabian-, punjabin-, kurdin-, portugalin-, puolan-, viron- ja englanninkielisiä lapsia.

Toinen tutkimuskohde, Lahden *keskusta*, koostuu Keski-Lahden, Kartanon ja Paavolan kaupunginosista. Keskustassa on runsaasti sekä vanhempaa että uudempaa kerrostalokantaa ja monipuoliset palvelut ovat helposti asukkaiden ulottuvilla. Vuonna 2013 keskustan asukasluku oli 15 174, joista alle 19-vuotiaita oli 1 411. Myös keskustan asukkaista suuri osa on vanhuksia. (Tilda tilastotietokanta 2014.) Keskustassa sijaitsevassa alakoulussa, jossa toimivat myös maahanmuuttajien valmistavat luokat, oppilaiden kieliä lukuvuonna 2013–2014 olivat suomen lisäksi venäjä, viro, arabia, kurdi, thai, kinjaruanda, persia, tagalog, albania, kiina, kreikka, lingala, ruotsi, ukraina, tsetsenia, somali, joruba ja englanti.

Tutkimusaineisto ja analyysi

Tutkimuksessa haettiin kokemuksellista tietoa niistä asuinalueen tekijöistä, jotka ovat lapsiperheiden vanhemmille hyvinvoinnin näkökulmasta merkityksellisiä. Aineisto kerättiin teemahaastatteluin (N = 16). Haastattaviin saatiin yhteys tutkimusalueilla sijaitsevien peruskoulujen vanhempainiltojen ja lähion yhteisötilan kautta sekä ns. lumipallomenetelmällä. Tavoitteena oli saada tutkimukseen mukaan eritaustaisia henkilöitä; näin ollen haastattelijat asumispaikka ja -muo-

to, kulttuurinen tausta, perherakenne, koulutus, taloudellinen tilanne, pääasiallinen toiminta ja yhteiskunnallinen asema vaihtelevat. Haastatteluihin osallistui 14 äitiä ja 2 isää. Haastatelluista 9 asui lähiössä ja 7 keskustassa. Haastattelijoiden joukossa oli kokopäivätyötä tekeviä (5), osa-aikaista työtä tekeviä (3), työttömiä (3), kahta työtä tekeviä (2) sekä yrittäjiä (1), työkokeilussa oleva (1) ja kotiäiti (1).

Teemahaastattelut tehtiin tutkimukseen osallistuneille parhaiten sopivissa tiloissa, joita olivat tutkijoiden työhuoneet, haastattelijoiden työpaikat, kahvilat sekä asukastila *Toimela* Liipolassa.¹ Haastattelut kestivät keskimäärin noin tunnin, ja ne litteroitiin puhekielellä.

Tutkimusaineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jossa empiirisen aineiston kautta edetään kohti käsitteellistä näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Kyseessä on abduktiivinen analyysi, joka sijoittuu teoria- ja aineistolähtöisen tutkimuksen välimaastoon. Ideoiden hakeminen alkaa tutkimusaineistosta ja havainnoista, ei teoriasta, käsitteistä ja hypoteeseista, vaikka ne määrittävätkin väljästi sitä, mitä aineistosta havaitaan (Paavola & Hakkarainen 2006, 270–272).

Sisällönanalyysi mahdollistaa johtopäätösten tekemisen tarkasteltavasta aineistosta objektivoidulla tavalla. Koodauskehys muodostuu sarjasta koodeja, ja koodausvaiheessa tutkimusaineisto merkitään nimeämällä tutkimustehtävän kannalta merkitykselliset tekstikatkelmat. (Bauer 2000, 133.) Omalla koodillaan merkittiin esimerkiksi kaikki ne tekstikohdat, joissa haastattelijat kertovat asuinalueen sosiaalisesta ympäristöstä. Koodauskehyksen yhdistäviä kategorioita ovat fyysinen, sosiaalinen ja psyykinen ympäristö.

Taulukko 1. Alueiden eroja.

	Lähiö	Keskusta ¹⁾
Asukasluku (2013)	4 466	15 174
Lapsiperheitä (2012)	465	751
Yksinhuoltajia, % (2012)	44,5	45,7
Työttömyysaste, % (2012)	32,7	16,2
Vain perusasteen koulutus, % (2012)	44,1	35,4

¹⁾ Tilastollinen kaupunginosa: ydinkeskusta, itäinen keskusta, pohjoinen keskusta

Lähde: Tilda Tilastotietokanta 2014.

Tutkimuksen tulokset

Fyysinen palvelu- ja luontoympäristö sekä asuminen

Luonnonläheisyys ja hyvät ulkoilumahdollisuudet tukevat *lähion* vanhempien hyvinvointia. Kulkeminen alueella koetaan hieman hankalaksi korkeuserojen vuoksi, lasten iästä ja kodin sijainnista riippuen.

1 Haastattelijat olivat tutkijat Kati Honkanen ja Jaana Poikolainen sekä tutkimusavustaja Hanna Ruusunen.

Meillä on tosi, tosi kaunis metsä. Ja siellä on tosi paljon oravia, paljon jäniksiä. Ja paljon sienä, marjoja, minun lapset aina käyvät metsässä.

(äiti 9, lähiö)

Aluetta moititaan ulkoiselta habitukseltaan myös ankeaksi, ja roskaamisesta sekä julkisten paikkojen rikkomisesta ollaan huolissaan.

Tää on kauheen sellainen ankea paikka. Must tää on tavallaan ruma, niinku kaupunginosa. Tääl ei oo mitään, emmää tiä kait se kotikasvatus, mä katon et roskia on joka puolella, ensinnäkään tääl ei oo mitään isoja roskiksia mihkä sais ees opetettua lapset laittamaan, sit tääl ei oo mitään kukkaistutuksia, mut ehkä seki siten sen takia et niitä ei uskalleta tuoda.

(äiti 1, lähiö)

Vaikka monia palveluita, kuten terveyskeskusta, hammashoitola ja apteekkia, ei enää ole, kevat vanhemmat kuitenkin kaikkien tarvittavien palveluiden olevan helposti saavutettavissa. Vanhemmat ovat tyytyväisiä siihen, että lähiössä on edelleen koulu, kirjasto ja ostoskeskus. Toisaalta osa vanhemmista pohtii, että pakenevat palvelut vaikuttavat negatiivisesti myös alueen yleiseen viihtyvyyteen.

Täs on palvelut aika lähellä ja hyvät yhteydet, bussiyhteydet ja koulu on lähellä. (...) No sillee, että noit on paljon enemmän noita örveltäjiä tossa ostarilla esimerkiksi, ku mähän oon asunu tos samas talossa sillon lapsena niin kyl tää oli paljon rauhallisempi. (...) Täs oli kolme kauppa. Sit oli parturi, kioski ja kemikaalio, posti, et täs oli ihan, ihan kaikki palvelut sillon niin se rauhoitti kyllä sitä paljon.

(äiti 14, lähiö)

Asuntojen edullisempi hintataso ja perheen taloudelliset resurssit ovat vaikuttaneet perheen päätökseen muuttaa lähiöön. Halvemmat asumiskustannukset mahdollistavat esimerkiksi itselle tärkeän kesämökin pitämisen. Kaikki haastatellut kokivat voineensa vaikuttaa asumispaidan valintaan.

Ja sit ruvettiin kattoon, et minkälaisii asuntoja siellä on tarjolla ja todettiin, et no kyllä me voidaan sieltä ostaa asunto, että näyttää aika edulliselta alueelta. (...) Niin me ollaan aika tiukilla, koska meil on myös kesämökki, minkä lainaa me lyhennetään ja tän asunnon lainaa.

(äiti 7, lähiö)

Keskustan alueen vanhemmat arvostavat lähellä sijaitsevia palveluita, monipuolisia harrastusmahdollisuuksia ja ulkona liikkumisen helppoutta. Myös lähellä olevaa luontoa arvostetaan, vaikka keskustan vanhemmat eivät korosta luonnon merkitystä hyvinvoinnille samalla tavalla kuin lähiön vanhemmat. Liikkumista pidetään pääsääntöisesti turvallisena, mutta myös tehostetumpaa

liikennevalvontaa kaivataan.

En mä nyt varsinaisesti mikään luontoihminen oo, mut jotenki mä koen sen rauhottavana. Pikkuvesku on tietysti sellanen missä tykkää käydä, liian harvoin tuntuu että pääsee kuitenkin.

(äiti 13, keskusta)

Keskustan kerrostaloasujat arvostavat erityisesti asumisen helppoutta ja lyhyitä välimatkoja. Kaupungin keskustassa eläminen on oma valinta.

Ollaan niin kerrostaloihmisiä ettei olla kuitenkaan omakotitaloon haluttu muuttaa. (...) Tavallaan tietynlaista helppoutta, et ei oo sitä omaa pihaa, et on lumityöt ja muut hoidettu valmiiksi, ja toinen on että mä liikun jalkasin. Tykkään et tästä on tosi lyhyt matka.

(äiti 6, keskusta)

Sosiaalinen ympäristö ja yhteisöllisyys

Lähiössä asuvat vanhemmat korostavat sosiaalisen ympäristön merkitystä, yhteisöllisyyttä arvostetaan. Yleensä vanhemmat pyrkivät osallistumaan yhteisöllisyyttä tukeviin tapahtumiin sekä pitävät tärkeänä moninaisen ystävä-, kaveri- ja sukulaisverkoston ylläpittoa. Sukulaiset juurruttavat asuinalueelle, ja usein lähisukulaisia asuukin samalla alueella. Suurimmalla osalla pikkulapsiperheiden vanhemmista on yhteyksiä muihin asuinalueen vanhempiin.

No se on ihan, kun meillä on vakkarikaverit, ketkä käy siellä [leikkipuisto], niin minä sen varmaan keksin, et ”mitä jos pidetään talkoot”, että otetaan haravat ja kerätään roskia ja sitten juodaan mehut päälle, ja näin. Se on kauheen hauskaa lastenkin mielestä.

(äiti 3, lähiö)

Yhteisöllisyyttä pidetään yllä lähinnä samanlaisessa elämäntilanteessa olevien kanssa. Jos omassa talossa asuu runsaasti esimerkiksi iäkkäitä ihmisiä, heidän kanssaan ei olla yhtä kiinnostuneita osallistumaan erilaisiin tapahtumiin, kuten talkoisiin. Toisaalta lähiön vanhemmilla on kaipuu tiiviimpään kanssakäymiseen alueen muiden vanhempien kanssa, mutta lähiössä on havaittavissa myös eristäytymistä, joka ilmenee etäisyyden hakemisena alueen muista asukkaista. Ennen alueelle muuttoa solmittuja ystävyysseurteita pidetään sen sijaan aktiivisemmin yllä. Osa vanhemmista toteaa, että sosiaalisen verkoston luominen ja ylläpitäminen alueella asuvien kanssa on osoittautunut vaikeaksi. Yhteisiä kohtaamispaikkoja ei leikkipuistoja lukuun ottamatta ole – tai pikemminkin olemassa olevaa yhteisötilaa ei koeta luontevaksi kohtaamispaikaksi.

Musta tuntuu, ettei ihmisiä oikein kiinnosta ja sit, kun siellä on niin paljon sitä vanhempaa väkeä, ettei ne enää jaksa. Et sitten, jos ois lapsiperheitä enemmän niin siellä voisi muodostua vähän enemmän samoista toimintaa.

(äiti 14, lähiö)

Maahanmuuttajia ei juurikaan arvostella, mutta kulttuurisista elämäntapoihin liittyvistä eroista puhutaan. Erään haastateltavan mukaan kantasuomalaiset ovat tottuneet esimerkiksi ulkoilemaan lapsineen leikkipuistoissa, kun taas muissa kulttuureissa pitkään asuneet viihtyvät sisätiloissa. Venäjällä syntyneen, Suomessa kahdeksan ja lähiössä kolme vuotta asuneen äidin mukaan suomalaiset ovat mukavia naapureita, joiden kanssa on helppo olla tekemisissä. Lapsille monikulttuurinen kanssakäyminen on kuitenkin luontevampaa kuin vanhemmille.

No, suomalaiset tosi ystävällisiä. Mulla on naapurit ja heillä on monta lasta ja he ovat tosi ystävällisiä. He keskustelevat meidän kanssa, meidän lapset yhdessä ulkoilevat ja käyvät koulussa.

(äiti 9, lähiö)

Vaikka kulttuurisia eroja on, pidetään monikulttuurisuutta myös rikkautena. Lapset oppivat monikulttuuriseen maailmaan jo päiväkodissa, ja tämä sosiaalinen ympäristö koetaan lapselle hyväksi. Vanhemmat kuvaavat lähiötä erilaisuutta hyväksyväksi ja suvaitsevaksi. Lapsilla on paljon eritaustaisia kavereita, jotka asuvat samalla alueella ja joita tavataan muun muassa leikkipuistossa.

No kyllä sitä vähän päiväkodissa näki, että on niiku eritaustaisia ihmisiä ja koulussa oikeestaan nyt enemmän, mut toisaalt mun mielestä se on myös hyvä asia, koska ei maailma oo niin yksvärinen.

(äiti 8, lähiö)

Se ku me siäl [entisessä kotikunnassa] asuttiin niin tota siellä Mikko oli kans puolipäiväsenä, niin se ei saanu ikinä yhtään syntymäpäiväkutsua, kun se ei osanu puhua ja ei mitään, ei, ei. Me käytiin kaikki kerhot mitä löydettiin, niin ikinä ei kukaan kutsunut meitä koskaan mihinkään. Ja se oli ihan hirveetä, et oltiin tosi yksinäisiä siellä. (...) Ja täällä sitten kun tultiin niin Mikko sujahti kun kala veteen tohon päiväkotiin. Se sai heti kavereita ja näit poikki ei ollenkaan haitannu.

(äiti 7, lähiö)

Sosiaalinen ympäristö näyttäytyy erilaisena kaupungin *keskustassa*, sillä yhteisöllisyyttä ei kaivata siellä samalla tavoin kuin lähiössä. Keskustan kerrostaloissa asuvat pitävät mielellään etäisyyttä naapureihin. Naapurisuhteiden luomiseen ei koeta tarvetta, sen sijaan yhteyksiä sekä lähel-

lä että kaukana asuviin sukulaisiin pidetään yllä monin tavoin.

Valitettavasti meidän taloyhtiön hallituksessa on sellaista väkeä, jotka keittää soppaa tosi paljon. Meillä on niinkun isosetäni sano aikanaan, että naapurit ovat tervehtimistä varten. Mutta juu ei mitään, kyllä siinä toimeen tullaan ja tervehditään näin että, ja sitten ei meillä ennen, talkoisiin osallistuttiin joskus, mut huoltomies tekee nyt nekin.

(äiti 4, keskusta)

Eräs maahanmuuttajaperheen äiti kertoo perheen lasten joutuneen rasistisen kiusaamisen kohteeksi naapurustossa. Kiusaaminen on kuormittanut koko perheen jaksamista ja vaikuttanut kielteisesti hyvinvointiin.

Joo, ne haukkuu ihonvärit ja ne haukkuu myös, no ihan neekeri ja ne haukkuu ihan siis ihan mitä vaan se on. Ja kesän aikana on tosi vaikeee mun... viedä lapsia leikkimään ulkona ja ne haukkuu aika, ihan hirveesti. (...) Ei me haluta mitään riidellä tästä, että me halutaan vaan asuu ihan rauhassa, että teidän lapsikin antaa meille ihan rauhaa.

(äiti 11, keskusta)

Sen sijaan keskusta-alueen rivitaloissa tai omakotitaloissa asuvat vaalivat alueellista yhteisöllisyyttä järjestämällä erilaisia yhteisiä tapahtumia, vaikka reviiritisteluitakin esimerkiksi tontin käytön rajoista joskus käydään. Asumisympäristö koetaan rauhalliseksi.

Meillä oli [omakotiyhdistyksessä] elojuhlat tossa noin, elikkä ihan semmosta illanviettoa missä on arpajaisia ja syötävää, tanssia, nyt on jouluhartaus tulossa, siivoustalkoita ja, adventtikalenteria nyt suunniteltiin pihoihin, et pihoista tulee tietyt tapaa kalenteri. Et siel on tiettyjä sellasia oikein aktiivisia ja osa ei sitten oikein välitä, mut jokaiselle jotakin.

(äiti 13, keskusta)

Meillä on ollut naapurin kanssa vähän kränää tietysti siinä, että se on ollut joka asiaa vastaan. Naapuri on joka asiaan sanonu ei ja ihan oikeuteen saakka.

(isä 15, keskusta)

Psyykkinen ympäristö, maine ja turvallisuus

Psyykkistä ympäristöä määrittävät alueen maine ja turvallisuus. *Lähiön* asukkaiden sitoutuminen omaan asuinalueeseen on yllättävän vahva siitä huolimatta, että aluetta kritisoidaan. Alueella viihdytään pääasiassa hyvin ja sitä luonnehditaan hyväksi asuinympäristöksi. Selkeä kategorinen jako parempiin ja huonompiin alueisiin tehdään kuitenkin katuosoitteiden mukaan. Asukkaat pitävät aluetta turvallisena, erityisesti sitä osaa lähiöstä, jolla he pääasiassa liikkuvat. Tur-

vattomuuden tunnetta aiheuttavat alueella oleskelevat päihtyneet asukkaat. Monet karttavat ostarin seutua siellä aikaansa viettävien päihdeongelmaisten vuoksi. Turvattomuuden tunteen vähentämiseksi toivotaan toimenpiteitä, jotka helpottavat alueella liikkumista ja vahvistavat asukkaiden kokemusta turvallisesta ympäristöstä.

Siis mun mielestä tosi hyvä [elinympäristö]. Mutta, mulla ei oo kauheesti tosta yläpuolesta mitään kokemuksia, että mun kokemukset rajoittuu tuonne alas ja tähän puoleen väliin mäkeä, mutta kaiken kaikkiaan mä sanoisin, että tosi hyvä paikka asua lapsiperheen. (...) En niinku pimeellä halua lähteä tonne mäen päälle. En mä lähtis minnekään mikä ei tunnu niin semmoiselta tutulta. Ja en koe tätä ostarin seutua turvaliseksi. En tiedä, siis noi, baarin asiakkaat tossa ulkona, kyllä häiritsee mua ja varsinkin jos mä kuljen lapsen kanssa niin mua puistattaa. Se ei tunnu turvalliselta lapsen kanssa. Eipä me tässä ostarilla juuri käydäkään. (äiti 3, lähiö)

Miten must tuntuu, et se on vaan niinku juurtunu kaikkien päähän, että se on jotenki huonompi asuinalue ja siel asuu vaan köyhiä ja työttömiä ja juoppoja ja tälleen. Onhan siel paljon työttömyyttä ja varmaan eniten Lahdessa, mutta ei se mun mielestä nyt niin huono asuinalue oo kuitenkaan, mitä, mitä moni luulee. (äiti 16, lähiö)

Asuinalueen ja erityisesti oman asuintalon monikulttuurisuus koetaan hieman ongelmalliseksi, vaikka itse edustaisi monikulttuurista perhekennettä. Hankausta aiheuttavat esimerkiksi järjestysääntöjen erilaiset tulkinnat.

Kyllä niinku meidän talossa asuu erittäin paljon eri kansallisuuksia ja on ollu erittäin paljon myöskin ongelmia. (isä 12, lähiö)

Pääasiassa vanhemmat ovat tyytyväisiä lähiöön asuinalueena, eikä muuttohalukkuus ole vahva. Tarve muuttoon ilmenee lähinnä silloin kun asunto on liian pieni perheen tarpeisiin. Hyvinvointia tukevat luontoympäristö ja lähellä oleva sosiaalinen tukiverkosto.

Haaveena on että joskus hankittaisi samasta talosta isompi asunto, me halutaan oikeestaan asua tossa talossa kun me tykätään siitä niin hirveesti. Just kun mäki oon kova liikkumaan niin täällä on niin hyvät kulkupaikat on lenkkipolut ja lapsille on paljon leikkipaikkoja ja niiden kanssa on tosi helppo ulkoilla ei tarvii mennä autoteille ollenkaan jos ei halua, voi mennä pitkin metsiä, että tosi paljon oon tykänny. (äiti 2, lähiö)

Keskustan psyykkinen ympäristö näyttäytyy melko turvallisena, vaikka osa sen alueista, kaduista ja taloista kuvataan rauhattomina ja turvattomina asuinalueina. Vanhemmat pyrkivät säätelemään lasten itsenäistä liikkumista erityisesti ilta-aikaan.

Päiväaikaan koen et se [liikkuminen] on ihan turvallista. Ihmisiä liikkuu niin paljon, että on ihan turvallista liikkua ja olla. Vähänkin kun on hämäämpää, niin tota, ei me kyllä anneta lasten esimerkiksi liikkua mistään kavereilta yksin. Ei luoteta niin paljon, et olisi si turvallista tulla tosta.

(äiti 6, keskusta)

Se väliaikaisasumisen kokemus oli niin levoton, että huomas miten hirveen iso merkitys sillä on, ympäröivillä äänillä, hajuilla, tavalla jolla ihmiset ympärillä elää. (...) Ja joku tällanen turvallisuus, kun täytyy sanoa lapselle, että älä avaa ovea kun olet yksin kotona. Tämösiä tekijöitä jotka ilmapiirillä tuo jotain sellasta että, ei ollu kiva kokemus.

(äiti 5, keskusta)

Keskustan maineen ajatellaan ilmentävän koko Lahtea. Kaupungilla ei koeta olevan yleisesti ottaen kovinkaan hyvä maine, sillä se yhdistetään vanhaan mielikuvaan ”Suomen Chicagosta”. Keskustan vanhemmat eivät kuitenkaan itse pidä mainetta todellisuutta vastaavana. Sen sijaan vanhemmat ovat huolissaan läheisen kaupakeskuksen negatiivisesta ”viriketarjonnasta”, jonka vuoksi lasten oleskelua siellä pyritään rajoittamaan.

Muutettiin vuonna -94 tänne niin, että ”mitä sä sinne rikolliskaupunkiin muutat”, ja mä olin hyvin ihmeissäni että miten niin. Lahtihan oli jossain vaiheessa, 80-luvulla vallanki, Chicagon maineessa mutta täällähän ratkaistaan rikokset hyvin. Oikeesti jos ajatellaan tilastoja, niin suhteessa se on joka puolella muuallakin. Jostain syystä Lahti sai sen maineen. (äiti 4, keskusta)

Molemmilla asuinalueilla vanhemmat arvioivat asuinalueitaan ja sen merkitystä hyvinvoinnille usein lasten kasvuympäristön näkökulmasta. Perhettä pidetään suojaavana tekijänä, jos asuinympäristö nähdään turvattomana. Asuinympäristöön sitoutuminen lisääntyy, kun vanhemmat kokevat, että heillä on ollut mahdollisuus valita asuinpaikkansa. Lähiön lapsiperheet eivät koe, että hyvinvointi on riippuvainen asuinalueesta ja -paikasta; keskustassa lapsiperheiden vanhemmat sen sijaan kokevat, että valittu asuinympäristö tukee hyvinvointia.

Asuinalueet näyttäytyvät vanhemmille varsin erilaisina hyvinvointiympäristöinä riippuen sii-

Taulukko 2. Lapsiperheiden vanhempien hyvinvointiympäristöt.

	Lähiö	Keskusta
Fyysinen palvelu- ja luontoympäristö sekä asuminen	Riittävät palvelut	Hyvät lähipalvelut
	Liikkuminen alueella haasteellista, liikenneyhteydet keskustaan toimivat	Liikkuminen turvallista ja helppoa
	Asumismuotona kerrostalo helppo	Asumismuotona kerrostalo helppo, omakotiasujille koti- ja piha tärkeä
	Luonnonläheisyys hyvä lisä	Kaupunkiluontoa eli puistoja käytetään
Sosiaalinen ympäristö ja yhteisöllisyys	Yhteisöllisyyttä kaivataan	Yhteisöllisyyttä kartetaan
Psyykkinen ympäristö, maine ja turvallisuus	Horjuvan turvallisuuden ja maineen ympäristö	Riittävän turvallinen ja hyvämaineinen kaupunkiympäristö

tä, millaisella alueella perheiden kodit sijaitsevat. Päätulokset on koottu taulukkoon 2.

Pohdinta ja johtopäätökset

Vanhempien hyvinvointia asuinalueella tukevat tekijät voidaan jakaa neljään ryhmään: yksityisyyden ja yhteisöllisyyden tasapainoon, alueen hyvään maineeseen ja kasvuympäristöön, asuinalueen ja asumismuodon valinnanmahdollisuuteen sekä liikkumisturvallisuuteen, palvelujen saatavuuteen ja luontoympäristöön.

Yksityisyyden ja yhteisöllisyyden tasapaino Perhe ja sukulaiset sitovat sekä keskustassa että lähiössä asuvia lapsiperheiden vanhempia vahvasti asuinalueeseensa (*bonding*, sitova pääoma). Lähiössä asuvat puhuvat painokkaasti yhteisöllisyyden puolesta ja siltauttavan (*bridging*) pääoman eli sosiaalisen verkoston tärkeydestä. Erityisesti pikkulapsiperheiden yhteisöllisyyttä arvostetaan. Tästä huolimatta toiminta yhteisöllisyyden vahvistamiseksi lähiössä vaihtelee. Mikäli sosiaaliset verkostot alueella eivät ole vahvoja, kaivataan yhdessä tekemistä lisää. Konkreettiset keinot ja toi-

mintatavat yhteisöllisyyden lisäämiseksi kuitenkin usein puuttuvat. Keskustassa yhteisöllisyyttä sen sijaan kartetaan, ja siellä asuvat pitävät mielellään etäisyyttä naapureihinsa. Sosiaalinen ympäristö on keskustassa erkaannuttava, eikä kollektiivisia velvoitteita ole.

Alueen hyvä maine ja kasvuympäristö Asuinalueen turvallisuutta ja rauhallisuutta pidetään tärkeänä hyvinvoinnille riippumatta siitä, millaisella alueella asutaan. Lähiön vanhemmat ajattelevat ostoskeskuksen liepeillä oleskelevien päihdeongelmaisten vähentävän alueen viihtyvyyttä sekä toimivan negatiivisina malleina lapsille. Keskustan vanhemmat pyrkivät suojaamaan lapsiaan negatiivisilta houkutuksilta, ja muun muassa keskustassa sijaitsevaa kauppakeskusta pidetään huonona ympäristönä lapselle ja nuorelle. Jos asuinympäristö nähdään turvattomana, pidetään perhettä suojaavana tekijänä. Koti on hyvinvoinnin lataamispaikka, ja tähän tilaan eivät ylimääräiset äänet saisi kuulua. Myös asuinalueen maineella on merkitystä hyvinvoinnille. Lähiön asukkaiden alueidentiteetti ja sitoutuminen asuinalueeseen ovat yllättävän vahvoja huolimatta lähiön huonosta maineesta. Asukkaat pyrkivät myös vähättelemään alueen maineen merkitystä.

Asuinalueen ja asumismuodon valintamahdollisuus Kaikki haastatellut ovat kokeneet voitonsa vaikuttaa asuinpaikansa ja -muotonsa valintaan, mutta lähiössä asuvilla taloudelliset resurssit ovat vaikuttaneet perheen asuinpaikan valintaan enemmän kuin keskustassa asuvilla. Vaikka lähiöön on hakeuduttu usein edullisten asumiskustannusten vuoksi, on sitoutuminen alueeseen vahvaa. Lähiön ja keskustan kerrostaloissa asuvat pitävät asumismuotoa helppona, sillä asukkailla ei ole esimerkiksi velvoitetta hoitaa piha-alueita.

Liikkumisturvallisuus, palvelujen saatavuus ja luontoympäristö Erilaisten palveluiden riittävää saatavuutta arvostetaan. Lähiössä asuvat ovat yllättävän tyytyväisiä palveluihin, jotka heidän mielestään sijaitsevat toimivien kulku- tai liikenneyhteyksien päässä. Lähiössä pikkulapsiperheiden liikkumista vaikeuttavat maaston korkeuserot, muuten alueeseen ollaan tyytyväisiä. Luonto on tärkeä hyvinvointitekijä lähiössä asuville ja hyviä ulkoilumahdollisuuksia lähiluonnossa arvostetaan. Kaupungin keskustassa asuville luon-

toympäristö ja ulkoilumahdollisuudet eivät oleet yhtä merkityksellisiä kuin lähiössä asuville. Keskustassa asuville harrastusmahdollisuuksia on paljon. Lähiössä tarjontaa on ulkoilun ja kuntopolun lisäksi niukasti tai ei lainkaan.

Valtakunnallisen asumisbarometrin asumis-viihtyvyyteen liittyvät teemat, kuten alueen rauhallisuus ja turvallisuus, palvelutarjonta sekä toimivat liikenneyhteydet, ovat samansuuntaisia tämän tutkimuksen tulosten kanssa (ks. Strandell 2011). Asuinalueen matalan sosioekonomisen aseman, asukaspohjan nopean vaihtuvuuden ja etnisen heterogeenisyyden on esitetty vähentävän sosiaalista pääomaa (Kemppainen & al. 2014). Tutkimuksemme osallistuneiden vanhempien mukaan lähiön monikulttuurisuus on kuitenkin myös rikkaus. Erityisesti lapsille kanssakäyminen erilaisista taustoista tulevien kesken on luonnollista. Vanhemmat taas kokevat monikulttuurisen ympäristön kasvattavan lapsia erilaisuutta hyväksyviksi.

Jo 1970-luvulla negatiiviseksi vakiintuneen lähiökeskustelun mukaan lähiöasukkaat kärsivät

monista ongelmista, kuten yksinäisyydestä, eristäytyneisyydestä ja alkoholiongelmista. Kuitenkin jo tuolloin tehtyjen selvitysten mukaan lähiöasukkaat itse olivat jyrkästi eri mieltä omasta hyvinvoinnistaan. He viihtyivät lähiössä, voivat suhteellisen hyvin ja heillä oli sosiaalisia suhteita. (Seppänen 2001, 18–19; Kortteinen 1982.) Tämän tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia aikaisempien lähiötutkimusten kanssa. Vaikka vanhemmat myös kritisoivat asuinaluetta, korostavat he alueen vahvuuksia voimakkaammin kuin sen puutteita. Lähiön koetaan olevan hyvä kasvuympäristö lapselle. Vaikka lähiöön hakeutumiseen ovat alun perin vaikuttaneet taloudelliset tekijät, ovat vanhemmat kokeneet silti voineensa vaikuttaa asuinpaikan valintaan. Lapsiperheet yleensä sopeutuvat ja sitoutuvat siihen asuinympäristöön, jonka ovat valinneet. Sosiaalisilla verkostoilla on suuri merkitys vanhempien hyvinvoinnille sekä lähiössä että keskustassa, mutta lähiön vanhemmat korostavat alueen yhteisöllisyyden merkitystä toisin kuin keskustan vanhemmat, joille yksityisyys on tärkeämpää.

KIRJALLISUUS

- Bauer, Martin W: Classic content analysis: review. S. 83–96. Teoksessa Bauer, Martin W & Caskell, George D. (eds.): *Qualitative researching with text, image and sound. A practical handbook*. London: SAGE Publications Ltd, 2000.
- Bourdieu, Pierre: *Practical Reason: on the theory of action*. Cambridge: Polity, 1998.
- Coleman, James: Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94 (1988): 95–120.
- Kemppainen, Teemu & Lönnqvist, Henrik & Tuominen, Martti: Turvattomuus ei jakaudu tasan. Mitkä asuinalueen piirteet selittävät helsinkiläisten kokemaa turvattomuutta? *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2014): 1, 5–20.
- Kortteinen, Matti: *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Helsinki: Otava, 1982.
- Kroll, Cristian: Different Things make Different People Happy: Examining Social Capital and Subjective Well-Being by Gender and Parental Status. *Social Indicator research* 104 (2011): 1, 157–177.
- Luhmann, Maike & Hofman, Wilhelm & Eid, Michael & Lucas, Richard: Subjective well-being and adaptation to life events: A meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology* 102 (2012): 592–615.
- Mellander, Charlotta & Florida, Richard & Stolarick, Kevin: Here to stay – The Effects of Community Satisfaction on the Decision to Stay. *Spatial Economic Analysis* 6 (2011): 1, 5–24.
- Paavola, Sami & Hakkarainen, Kai: Entäpä jos...? Ideoiden (abduktiivinen) kehittäminen tutkimusprosessin olennaisena osana. S. 268–284. Teoksessa Rolin, Kristina & Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa & Henttonen, Elina (toim.): *Soveltava yhteiskuntatiede ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus, 2006.
- Permentier, Matthieu, & Bolt, Gideon & van Ham, Martin: Determinants of neighbourhood satisfaction and perception of neighbourhood reputation. *Urban Studies* 48 (2011): 5, 977–996.
- Poikolainen, Jaana: A Case Study of Parents' School Choice Strategies in a Finnish Urban Context. *European Educational Research Journal* 11 (2012): 1, 127–144.
- Poikolainen, Jaana: Promoting children's positive well-being at home and at school. *Methodological considerations*. *Barn* 31 (2013): 4, 61–75.
- Rimpelä, Matti: Kasvatustapa- ja yhteiseen ymmärrykseen. S. 17–47. Teoksessa Lämsä, Anna-Liisa (toim.): *Verkosto vahvaksi. Toimiva vuorovaikutus*

perheiden kanssa. Jyväskylä: PS- kustannus, 2013.

Seppänen, Marjaana & Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkailla, Helsinki: Palmenia-kustannus, 2001.

Seppänen, Marjaana & Haapola, Ilkka & Puolakka, Kalle & Tiilikainen, Elisa: Takaisin Liipolaan. Lähiö fyysisenä ja sosiaalisena asuinympäristönä. Ympäristöministeriön raportteja 14/2012. Helsinki: Ympäristöministeriö, 2012.

Strandell, Anna: Asukasbarometri 2010 – asukaskysely

ly suomalaisista asuinympäristöistä. Suomen ympäristö 31/2011. Helsinki: Suomen ympäristökeskus, 2011.

Tilda Tilastotietokanta. Lahden kaupunki, 2014. www4.lahti.fi/verkkotilastointi (luettu 28.7.2014)

Vaattovaara, Mari & Kortteinen, Matti & Ratvio, Rami (toim.): Miten kehittää lähiötä? Tapaustutkimus Riihimäen Peltosaaresta, Metropolin laidalta. Suomen ympäristö 46/2009. Lahti: Asumisen ra-

hoitus- ja kehittämiskeskus, 2009.

TIIVISTELMÄ

Kati Honkanen & Jaana Poikolainen: Asuinalueet lapsiperheiden vanhempien hyvinvointiympäristöinä. Subjektiiivinen näkökulma.

Artikkelissa tarkastellaan lapsiperheiden vanhempien hyvinvointia subjektiivisesta näkökulmasta heidän hyvinvointi- ja asuinaluekokemuksilleen antamiensa merkitysten pohjalta. Aineistot hankittiin teemahaastattelemalla vanhempia. Menetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Asuinalueet näyttäytyvät vanhemmille varsin erilaisina hyvinvointiympäristöinä riippuen siitä, asuvatko he lähiössä vai kaupungin keskustassa. Fyysiseen ympäristöön liittyen palveluiden saatavuutta pidettiin tärkeänä. Lähiössä ja keskustassa kerrostaloissa asuvat pitävät asumismuotoa helppona, sillä heillä ei ole esimerkiksi velvoitetta hoitaa piha-alueita. Lähiössä asuvat vanhemmat pitivät luontoa tärkeänä hyvinvointitekijänä. Arvioidessaan

sosiaalisen ympäristön merkitystä hyvinvoinnille lähiössä asuvat korostavat painokkaammin sosiaalisten resurssien merkitystä hyvinvoinnille kuin keskusta-alueella asuvat. Yhteisöllisyyttä ja yhdessä tekemistä kaivataan lähiössä lisää, keskustassa asuvat pitävät mielellään etäisyyttä naapureihin. Psykykkiseen ympäristöön liittyy myös alueidentiteetti. Ihmiset hakeutuvat lähiöön usein taloudellisten seikkojen pakottamina, mutta alueelle asetuttuaan he kokevat sen kotipaikakseen. Asuinalueen turvallisuudella ja maineella on merkitystä hyvinvoinnille. Jos asutaan heikkomaineisella alueella, pyritään maineen merkitystä vähättelemään. Vanhempien sitoutuminen asuinalueeseen on yllättävän vahvaa huolimatta lähiön huonosta maineesta. Hyvinvoinnille on merkitystä myös sillä, onko perheellä mahdollisuus vaikuttaa asuinpaikan valintaan.